

Online úrvacsora, online istentisztelet

Új teológiai fogalmak megjelenésének vagyunk a tanúi – nemcsak tanúi, de asszisztálunk megjelenésüknél. Az online istentisztelet fogalma tulajdonképpen már évek óta a levegőben lebeg, de nem úgy gondoltuk ezt az új lehetőséget, ahogy a mögöttünk álló hónapokban éltük át. Hogy jó volna élőben közvetíteni istentiszteleti alkalmainkat a rendelkezésünkre álló hálózaton – ez az igény már többéves múltra tekint vissza. Szabad-e a valóságos istentiszteleti közösséget aláásni azzal, hogy virtuális pótléket kínálunk helyette? Ezt a dilemmát sokan megfogalmazták, ezért óvatosságra hajlottunk minden ilyen kísérlettel kapcsolatban. Most azonban, a pandémia szorításában nem volt idő aggályoskodni, azonnal cselekedni kellett, és egészen más megvilágításba került az online istentisztelet kérdése. Most valóságos istentiszteleti közösség nélkül csatlakoztunk a hálózatra. A virtuális közösség mögött nincs valóságosan megélt istentiszteleti közösség. Ez nagyon új, szokatlan helyzet, és sok teológiai kérdés elé állít.

Ennél is bizarrabb volt az online úrvacsora fogalmának a felvetése. Eddig eszünkbe se jutott, most megkerülhetetlen foglalkozni ezzel a lehetőséggel, kérdéssel is.

2020 tavaszán a Nyíregyházi Evangélikus Egyházközség hírlapjába – a Hírmondóba – írtam egy vezércikket Húsvéti böjt címmel.¹ A lényege az volt, hogy a járvány miatt kénytelenek vagyunk böjtölni, azaz most húsvét ünnepén nem élhetünk az úrvacsorával.

„Jézus Krisztus szenvedésének története áll a böjti idő középpontjában: megváltásunk titka, az a csodálatos kegyelem, amelyet Isten éppen az úrvacsorában kíván közölni velünk, és húsvét ünnepén ragyog a legfényesebben. Most böjtölnünk kell! Le kell mondanunk az úrvacsoráról. Most meg kell éreznünk, hogy az a kegyelem, ami az evangéliumból sugárzik, nem magától értetődő, nem automatikusan nekünk kijáró bűnbocsánat, hanem tényleg kegyelem, amit – ha úgy

¹ Kovács László Attila: Húsvéti böjt. In: *Hírmondó* XXIX (2020/2), 1.

tetszik Istennek – megad, vagy nem ad. Isten igen nagy árat fizetett azért, hogy szeretetét élvezhessük, és reménykedhessünk a feltámadásban: egyszülött, szeretett Fiát hagyta meghalni a keresztfán azért, hogy mi bűnbocsánatot, életet és üdvösséget nyerjünk. Rendkívüli húsvéti böjtünkben erre a nagy áldozatra figyeljünk, és gondoljunk. Lehet, hogy nem becsültük meg kellőképpen ezt a nagy ajándékot, ezt a csodálatos kegyelmet. Talán ezért hagyja Isten, hogy most böjtöljünk, és bűnbánatot tartsunk, hogy amikor majd ismét élhetünk az úrvacsora szentségével, hálásabb szívvel és nagyobb örömmel élvezzük azt.”²

Nem sok dicséretet kaptam irományomért. Annál több kritika ért. Egy budapesti öregúr hosszan próbált telefonon meggyőzni arról, hogy a lelkészeknek és püspökeinknek nincs joguk visszatartani az úrvacsorát. Ezt a döntést nem lehet teológiailag megindokolni. A végső számadáskor bizonyára semmit sem hozhatunk fel majd a mentségünkre.

Húsvétkor még optimista voltam, és eszembe se jutott, hogy karácsonykor és a következő húsvétkor még nagyobb lesz a járványveszély, mint akkor volt.

A járvány szorításában mégiscsak megszületett az online úrvacsora. Református testvéreink megcsinálták. 2020. március 27-én Bogárdi Szabó István dunamelléki református püspök, a zsinat lelkészi elnöke javaslatot tett a nagypénteki és húsvéti online úrvacsorás karanténistentisztelet tartására.³ Ennek mentén elkezdődött a teológiai vita is. Tavasszal még úgy tűnt, rövid lélegzetű, csupán átmeneti próbálkozásról lesz szó, és hamarosan mindenki visszatér a hagyományos, klasszikus formákhoz. Hamar el fogjuk felejtetni az online úrvacsorát, legfeljebb csak kuriózumként fogjuk egy ideig emlegetni – ezért a legtöbben úgy gondoltuk, hogy nem is érdemes erről teológiai vitát folytatni. Nem így történt! Kezdhajjuk az újratervezést.

A kérdést így is feltehetjük: Melyik a rosszabb? Úrvacsora nélkül élni és meghalni, vagy kvázi úrvacsorával, tehát online úrvacsorával pótolni szentségéhségünket?

Úgy gondolom, hogy a református úrvacsoratanba belefér az online úrvacsora fogalma, mivel a hangsúly a Lélek általi közösségen van, s ez egy virtuális

² Uo.

³ Bogárdi Szabó István: *Online úrvacsora, karanténistentisztelet? Javaslat a nagypénteki és húsvéti úrvacsorás istentisztelet megtartására.* <https://www.reformatus.hu/egyhazunk/hirek/online-urvacSORA-karanténistentisztelet/> (Megnyitva: 2021. július 28.)

gyülekezetben is megvalósulhat. Virtuális, látszatgyülekezet alatt értem az internetes hálózat segítségével bekapcsolódó személyek gyülekezetét. Nem látják, lehet, nem is ismerik egymást, de ez a tény nem zárja ki azt, hogy a Lélek által közösségben érezzék magukat Krisztussal és testvéreikkel. Dr. Fazakas Gergely szerint:

„Kálvin és más reformátorok nyomán ugyanis a református teológiai hagyomány szerint a gyülekezet tagjai az úrvacsorai közösségben a Szentlélek által, titokzatos módon, lélekben egyesülhetnek a feltámadott, mennybéli Krisztussal. Bár több teológus az úrvacsoravétel aktusában reális jézusi jelenlétet lát, a szent jegyekben nem hiszik a valóságos testi jelenlétet. Épp e felfogás teszi lehetővé, hogy a három említett felekezet közül (római katolikus, evangélikus, református) egyedül a református teológia számára lehessen esetleg elfogadható az online úrvacsorai közösségben részesülés gondolata.”⁴

Bogárdi Szabó István online úrvacsorára tett javaslatában Kálvinra hivatkozott: „*A Lélek valósággal egyesíti, amit a távolság elválaszt.*”⁵

Szabó László az online úrvacsora lehetősége mellett többek között azzal érvel, hogy a sákramentumokkal kapcsolatos gondolkodásunk három fókuszpont köré csoportosul. Ezek a jel, a jelzett dolog és az ígélet.

„Az úrvacsora esetén a jel a kenyér és bor; a jelzett dolog Jézus Krisztus keresztben bemutatott áldozata; az ígélet pedig a bűnbocsánat és az örök élet, amit az Úr a benne hívőknek szerzett. Az online úrvacsora esetén ezen pontok egyike sem sérül, hiszen ugyanaz a jel látható az Úr asztalán és a képernyő másik oldalán álló asztalon, ugyanarra a jelzett dologra tekint a templomban szolgálatot teljesítő lelkész és az otthonában rekedt gyülekezeti tag; valamint ugyanaz az ígélet táplálja reménységünket.”⁶

⁴ Dr. Fazakas Gergely: Karanténúrvacsora (virtuális) közösségben. In: *Szivárvány – A Debrecen-Nagygyerdei Református Egyházközség lapja*, 2020/4, 2–3, 2.

⁵ *Institutio*, 4, 11.17.

⁶ Szabó László: *Gondolatok az online / házi úrvacsoráról*.

<http://www.evangelikalcsoport.hu/2020/04/07/szabo-laszlo-gondolatok-az-online-hazi-urvacsorarol/> (Megnyitva: 2021. július 28.)

Az online úrvacsorával szemben legerősebb érvként általában a lelkész fizikai jelenlétének hiányát és a gyülekezet fizikai jelenlétének, közösségének hiányát szokták felhozni.⁷

Evangélikus szempontból is a lelkész fizikai jelenlétének hiánya okozza a nagy gondot. Az Ágostai Hitvallás 14. cikke szerint az evangélikusok: „Az egyházi rendről azt tanítják, hogy nyilvánosan senki sem tartozik tanítani és a szentségeket kiszolgáltatni az egyházban, csak az, akit erre szabályszerűen elhívtak.” Legfontosabb hitvallási iratunk szerint tehát csak a hivatalosan felszentelt lelkész adhatja a szent jegyeket az úrvacsorázni kívánó híveknek. Arról lehet vitázni, hogy biblikus-e ez a rend, arról is lehet elmélkedni, hogy mennyire tiltó, vagy mennyire megengedő, de a reformáció óta ez a rend érvényesült az evangélikus egyházban, mégpedig olyan értelemben, hogy nyilvánosan csak felszentelt lelkészek taníthatnak és szolgáltatathattak ki szentségeket.

Az evangélikus úrvacsoratanban a hangsúly a reálprezenciára esik. A valóságos jelenlétnek szentséget konstituáló jelentősége van. Ezt nem lehet virtuális közösséggel áthidalni, hangsúlyozzák az evangélikus teológusok. Azért van egy kis gond ezzel a határozott érveléssel, elutasítással. Krisztus valóságos jelenléte képezi a szentség velejét. Ezt nem mi idézzük elő! Krisztusnak van hatalmában valóságosan jelen lenni az úrvacsorában. Akkor miért gondoljuk, hogy Krisztusnak nincs hatalma a virtuális gyülekezet tagjai számára valóságosan megjelenni a kenyérben és borban?!

Figyelemre méltó dr. Hafenscher Károly érvelése: „...istentisztelet egyféle van: ahol Isten találkozik az övéivel. Az igében. A hirdetett igében meg a szentségben. A szentség is ige. Ige nélkül nincs szentség. Az úrvacsora attól az, ami, hogy megszólal Jézus (az Ige): ez az én testem, ez az én vérem.”⁸ Majd Lutherre hivatkozva felveti azt a gondolatot: hogy az úrvacsora igéje akkor is a miénk lehet, ha nem állnak

⁷ Bagoly Gyula: *Az online / házi úrvacsora kritikája – reakció Szabó László református lelkész írására.*

<http://www.evangelikalcsoport.hu/2020/04/11/bagoly-gyula-az-online-hazi-urvacSORA-kritikaja-reakcio-szabo-laszlo-reformatus-lelkesz-irasara/> (Megnyitva: 2021. július 28.)

⁸ Hafenscher Károly: *Úrvacsora online – Az online istentisztelet lehetőségei és formái.* In: *Lelkipásztor* 95 (2020/8–9), 311–315.

rendelkezésünkre az úrvacsorai jegyek. „Amikor külső körülmények miatt nincs rá lehetőségünk, Urunk akkor sem vonja meg magát tőlünk!”⁹

A katolikus szentségtan már merevebb lábakon áll. Mivel a pap személyéhez és cselekedetéhez kötött az átlényegülés, ezért semmiképpen sem lehet virtuális térbe helyezni az eucharisziát. Mindenesetre sok vitát fogunk hallani a közeljövőben ezekről a kérdésekről, és ennek következtében – merem remélni – az úrvacsora titkát is jobban meg fogjuk érteni és becsülni.

Számomra nagy vigasztalást jelentett ezekben az úrvacsora nélküli hónapokban, amikor rábukkantam Luther egyik kijelentésére *Az egyház babiloni fogsága* c. iratában. Eddig nem figyeltem fel ezekre a mondatokra. Valahogy nem izgatott a régi történet, amikor a reformátorok a két szín alatti úrvacsoravételért küzdöttek. Hiszen már rég lezárult ez a történet, és ma a reformáció egyházaiban senki sem vonja kétségbe a két szín alatti úrvacsorázás igazságát. De figyeljük csak meg: mit írt Luther?

„Ennek a szentségnek első fogsága ugyanannak a római zsarnokság által tőlünk megvont lényegére és épségére vonatkozik. Nem mintha vétkeznének Krisztus ellen, akik csak egy színt élveznek, hiszen Krisztus nem parancsolta meg, hogy eggyel éljünk, hanem kinek-kinek tetszésére bízta, mondván: »Valahányszor ezt cselekszitek, az én emlékezetemre cselekedjétek« (1Kor 11,24–25.) Hanem igenis vétkeznak azok, akik megtiltják, hogy mindkét színt kiszolgáltassuk az élvezni akaróknak. Nem a laikusok, hanem a papok vétkesek. A szentség nem a papoké, hanem mindnyájunké. Nem is urak itt a papok, hanem szolgák, akiknek kötelességük mindkét színt kiszolgáltatni azoknak, akik kívánják, valahányszor csak kívánják. Ha pedig ezt a jogot a laikusoktól erőszakkal elveszik, úgy zsarnokok ők, és amint a laikusok vétek nélkül esnek el az egyik vagy mindkét színtől, úgy meg is tartatnak a hit és az egész szentségre való vágyakozás által. Éppen mint szolgák kötelesek a keresztséget és feloldozást is megadni annak, aki kívánja mint olyan, akinek joga van ahhoz. Ha pedig nem adják, akkor az, aki kívánja, hitben teljesen birtokolja azt, és őket Krisztus előtt mint gonosz szolgákat éri vád. Amint

⁹ Uo.

hajdan a pusztában a szent atyák is sok éven át a szentséget egy szín alatt sem élvezték.”¹⁰

Ebből az idézetből kiemelem: „*amint a laikusok vétek nélkül esnek el az egyik vagy mindkét színtől, úgy meg is tartatnak a hit és az egész szentségre való vágyakozás által*”. Helyzetünkre alkalmazva így is fogalmazhatnánk: amint némelyek külső kényszer miatt, mint amilyen most a járványhelyzet, nem élhetnek az úrvacsorával, úgy meg is tartatnak a hit és a szentségre való vágyakozás által.

Az online úrvacsora ellenzői leginkább az igazi közösség hiányát hangsúlyozzák. „*Nem biblikus az online úrvacsora – mondják –, mert nincs igazi közösség. Ki hagyjuk belőle azt az elemet, amit a Szentírás világosan tanít, ad: 1Kor 11-ben Pál ötször utal arra, hogy akkor ünnepelték!!! az úrvacsorát, amikor összegyűltek, egy helyen és egy időben a gyülekezet tagjai... Az összegyülekezés tehát nem lényegtelen, hanem pont az összetartozás, az egy test kifejezésének lényegi és nem mellékes eleme.*”¹¹

Ezzel a gondolattal nagyon közel kerülünk az online istentisztelet problematikájához. Első hallásra nem okoz gondot. Legfeljebb a liturgusnak és az igehirdetőnek szokatlan, hogy nem embereknek, hanem kameráknak beszél. Mégsem hallgathatjuk el, hogy az istentisztelet lényegéhez tartozik az istentiszteleti közösség, a gyülekezet. A magánmise, a magánszertartás nem jelent istentiszteletet a szó klasszikus, teológiai értelmében. A virtuális gyülekezet tekinthető-e valós gyülekezetnek? Sok kérdés merül fel, és rájövünk, hogy semmivel sem könnyebb az online istentisztelet létjogosultságát igazolni, mint az online úrvacsora valódiságát. Persze óriási lehetőség és áldás rejlik a hálózaton elérhető igehirdetésekből és istentiszteleti elemekben – ez nem vitás! De istentisztelet ez, vagy reklám? Van-e lényegi különbség az ismeretterjesztő film és az online istentisztelet között? Tudok-e úgy uralkodni magamon, hogy a képernyő előtt ténylegesen jelen legyek az Istent magasztalók közösségében? Jelen vagyok? Résztvevője vagyok a virtuális gyülekezetnek? Vagy csak egy anonim, külső nézője vagyok csupán az eseménynek?!

¹⁰ Luther Márton: Az egyház babiloni fogsága. In: Csepregi Zoltán (szerk.): *Luther válogatott művei* 2. Luther Kiadó, Budapest 2017, 253.

¹¹ Varga Róbert: *Biblikus-e az online úrvacsora?* <http://refnagykovacsi.hu/2020/04/01/biblikus-e-az-online-urvacSORA/> (Megnyitva: 2021. július 28.)

A középkori egyház egyik nagy tévedése éppen az volt, hogy a misén résztvevőknek nem kellett aktívan részt venniük a liturgiában. Beültek a templomba, mint ahogy ma beülünk a moziba, és végignézték a szent liturgiát. Értettek-e belőle valamit, vagy sem, ezzel nem foglalkozott a korabeli klérus és a teológia. Online istentiszteleteinknek is megvan az az esélyük, veszélyük, hogy az emberek végignézik, mint egy filmet, vagy csak bele-bele nézegetnek, de lélekben nem tudnak azonosulni vele, elmélyülni benne, tehát nem lesznek aktív résztvevői az istentiszteletnek, legfeljebb csak passzív szemlélői.

A sok lényegi, elvi aggály ellenére meg kell látnunk: egyfelől az óriási, forradalmi lehetőséget, áldást az online istentiszteletben, másfelől pedig tudomásul kell vennünk, hogy innen visszalépni már nem lehet, nem szabad. Az online istentisztelet – remélhetőleg a valóságos istentisztelet mellett – egyházi életünk fontos, kikerülhetetlen szolgálatává lett és fog maradni. Ezért a vele kapcsolatos teológiai kérdésekről feltétlenül szükséges beszélni, vitatkozni.

Befejezésül arra szeretném felhívni szolgatársaim figyelmét, amit ennek a témának a Lelkipásztorban feldolgozója, dr. Hafenscher Károly nagyon világosan és nyomatékosan szívünkre helyez:¹² Ebben a szükséghelyzetben, amit a járvány kikényszerített, mindenki próbálkozik, mindenki improvizál. Lelkészi karunk tényleg nagyon kreatívnak bizonyult. Viszont vigyáznunk kell arra, hogy a most kipróbált, bevezetett szükségmegoldások tényleg csak átmeneti megoldások maradjanak, és ne csináljunk ezekből rendszert, hagyományt. Hanem amikor arra lehetőségünk nyílik rá, térjünk vissza az eredeti, klasszikus formákhoz, rendtartáshoz. Ez különösen érvényes az úrvacsorai improvizációkra! Ne csináljunk hagyományt abból, amit a veszélyhelyzet provokált ki belőlünk! Ez az felszólítás persze óvatosságra int most, hogy kétszer is gondoljuk meg, ha valami újítást akarunk bevezetni a veszélyhelyzetre hivatkozva, mert amit bevezetünk most, nagy valószínűséggel a veszélyhelyzet után is el fog kísérni. Nyilván az is igaz, hogy a jó felfedezéseket, megoldásokat meg kell őrizni, élni kell azok áldásaival.

¹² Hafenscher Károly: i. m. 311–315.